

РОМАНЧЕНКО В. І.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВАРІАНТНІСТЬ НІМЕЦЬКОЇ ТА ШВЕДСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ ЄС

У статті розглянуто проблему синонімії (варіантності) в німецькій та шведській термінолексичі ЄС. Висвітлено чинники утворення термінів-синонімів, виокремлено найбільш поширені види синонімічних пар, проаналізовано особливості їх функціонування.

Ключові слова: термінологічна синонімія, варіантність, дублетність, термін ЄС, аббревіатура, німецька та шведська мови.

В статье рассмотрена проблема синонимии (вариантности) в немецкой и шведской терминологии ЕС. Освещены причины образования терминов-синонимов, выделены наиболее распространенные виды синонимических пар, проанализированы особенности их функционирования.

Ключевые слова: терминологическая синонимия, вариантность, дублетность, термин ЕС, аббревиатура, немецкий и шведский языки.

The article deals with the problem of synonymy (variation) in German and Swedish EU terminology. The reasons for synonyms creation in terminology were highlighted, the most common types of synonymous pairs were identified, and the features of their functioning were analyzed.

Key words: terminological synonymy, variation, EU-term, abbreviation, German and Swedish languages.

Про роль термінології в житті суспільства свідчить той факт, що у розвинених мовах кількість термінів у декілька разів перевищує кількість загальноживаних слів і продовжує стрімко зростати [1:9]. Звідси випливає, що неоднозначна, незрозуміла термінологія може легко викликати хаос в мові та призвести до непорозумінь не лише на національному, а й на міжнародному рівнях. Усвідомлення цього факту перетворило якісну розбудову термінології на один з пріоритетних напрямів роботи сучасних українських та зарубіжних науковців. Особливо це стосується термінологій тих галузей, в яких спостерігається термінологічний вибух.

Водночас можемо із впевненістю сказати, що термін завжди перебував під посиленою увагою мовознавців. Про це свідчить, зокрема, встановлення особливих вимог (ознак), яким він має відповідати, у порівнянні з іншими мовними одиницями, незалежно від від галузі, до якої він належить.

Відсутність синонімів (або прагнення до їх відсутності) є однією з головних характеристик терміна, що відрізняє його від загальноживаної лексики. Цей факт є загальновизнаним та заперечення не викликає, проте

потребує обов'язкового уточнення.

Терміни не можуть мати стилістичних синонімів, на які багата загальна лексика [2:20], оскільки це суперечить їх експресивно нейтральній природі. Проте термінологіям може бути властива абсолютна (дублетна) синонімія. Саме такої думки дотримується більшість українських та зарубіжних вчених, зокрема, Б. М. Головін, Р. Ю. Кобрін, Д. С. Лотте, О. І. Нечитайло, А. П. Коваль тощо.

Термінологічні синоніми мають іншу природу та функцію. На відміну від загальної лексики, терміни-синоніми співвідносяться з одним й тим самим поняттям, предметом та явищем дійсності [2:20; 3:53]. Вони, як правило, не характеризують різні ознаки об'єкта, а є тотожними за значенням варіантами, що ніби дублюють один одного, тому це явище нерідко називають також дублетністю та термінологічною варіантністю.

Звичайним синонімам належить важлива роль стилістичного урізноманітнення викладу думки. Термінологічні синоніми цю функцію втрачають і навпаки розглядаються як явище небажане. Хоча слід зауважити, що думки мовознавців стосовно останнього твердження не є однозначними. З одного боку, наявність синонімів трактується як загроза для однозначності терміна. З іншого боку, вважається, що синоніми в термінолексичі виникають як пошук більш раціонального позначення [4:50], а отже, є ознакою її постійного розвитку та тяжіння до досконалості [5:20].

Абсолютна синонімія зустрічається в термінологіях багатьох галузей. Термінологія Європейського Союзу не є виключенням. На різних етапах свого розвитку вона активно поповнювалась новими синонімічними парами. На існування синонімії в термінолексичі ЄС як одну з її особливостей у своїх працях вже звертали увагу К. М. Галкіна та Т. В. Чернуха. Характер виникнення та види таких синонімів досі вивчались мало, чим і зумовлюється **актуальність** нашого дослідження.

Метою статті є дослідження особливостей прояву синонімії в німецькій та шведській термінології ЄС.

Об'єктом дослідження є термінологія Європейського Союзу, а **предметом** дослідження – синонімічні термінологічні одиниці ЄС в німецькій та шведській мовах.

Матеріалом дослідження слугують джерела первинного та вторинного права ЄС, а також багатомовні словники термінів ЄС.

Аналіз шведських та німецьких термінологій ЄС з погляду семантики дав змогу визначити, що їм в однаковій мірі притаманне явище абсолютної

синонімії. Наявність декількох термінів на позначення одного поняття зумовлена сукупністю лінгвальних та екстралінгвальних чинників, серед яких найважливішими ми вважаємо наступні: 1) активізація євроінтеграційних процесів, що втілюється в безперервному розвитку термінології, яка їх обслуговує; 2) підтримка політики багатомовності та як наслідок посилення процесів мовної та культурної взаємодії; 3) вплив робочих мов на офіційні мови ЄС; 4) наявність особливих вимог в межах ЄС щодо перекладу правових текстів; 5) обмеженість у часі перекладачів та термінологів; 6) потреба в мовній економії; 7) розвиток процесів термінологічного планування в мовах ЄС тощо.

Під час дослідження термінології ЄС було виділено такі види термінологічної синонімії:

1) синоніми, що з'явилися внаслідок паралельного вживання:
а) запозичених термінів та власних відповідників:

– *фр. acquis communautaire* – *нім. Gemeinsamer Besitzstand* та *фр. acquis communautaire* – *шв. gemenskapens regelverk* (приклад ілюструє, що в німецькій та шведській мовах поряд з французьким запозиченням вживаються власні терміни);

– *англ. cross-compliance* – *нім. Auflagenbindung* (в німецькій мові зустрічаються як англійський, так і німецький варіанти, натомість в шведськомовних версіях документів ЄС *англ. cross-compliance*, як правило, лише наводиться в дужках після *шв. tvärvillkor*);

б) запозичених акронімів (інших видів скорочень) та власних повних форм термінів:

– *нім. EN* - *шв. europeisk standard* (акронім *EN*, утворений від *нім. Europäische Norm*, вживається в шведській мові поряд зі *шв. europeisk standard*);

2) паралельне використання однослівного терміна і словосполучення:

– *нім. Kandidatenland* – *нім. beitrittswilliges Land*;

– *нім. Unionsbürger* – *нім. Bürger der Europäischen Union* та *шв. unionsmedborgare* – *шв. medborgare i Europeiska unionen*;

– *шв. arealuttag* – *шв. uttag av åkermark*;

– *шв. anslutningspartnerskap* – *шв. partnerskap för anslutning*;

3) функціонування термінів повної форми та короткої, наприклад, скорочення засобами аббревіації (акронімізації):

– *нім. Gemeinsame Agrarpolitik* – *нім. GAP* та *шв. gemensam jordbrukspolitik* – *шв. GJP*;

– *нім. Europäischer Wirtschaftsraum* – *нім. EWR* та *шв. Europeiska ekonomiska samarbetsområdet* – *шв. EES*.

Остання група представлена як власними – німецькими та шведськими скороченнями, так і запозиченнями з робочих мов.

Поява коротких форм термінів Європейського Союзу зумовлена дією закону мовної економії. Тенденція до запозичення іншомовних скорочень є результатом тяжіння до уніфікації та стандартизації термінології.

Окрім того, в термінології ЄС зустрічаються також синонімічні пари, що не належать до жодної з виділених груп, – автохтонні німецькі та шведські терміни-синоніми: *нім. Euro-Währungsgebiet* – *нім. Euro-Währungsraum*.

Таке різноманіття синонімічних пар шведської та німецької термінології пояснюється унікальним характером термінології ЄС.

Як зазначає В. М. Лейчик, “синонімія (семантична варіантність) постійно виникає в сфері термінології у зв’язку з одночасним використанням національних, запозичених, в тому числі інтернаціональних термінів ...” [6:165]. Для термінології ЄС такий спосіб утворення синонімів є характерним через постійну взаємодію його офіційних мов. У безперервному потоці фіксації нових понять, ініціатив, явищ до німецької та шведської мов надходять запозичення, що пізніше дублюються національно-мовними варіантами.

Частина вчених стверджує, що наявність синонімів свідчить про нерозвиненість тієї чи іншої термінології, початковий етап її формування. Наші спостереження доводять, що терміни-синоніми ЄС в першу чергу є відлунням його багатомовності. Саме через багатомовний характер ЄС явища синонімії в термінології не можливо уникнути.

Термінологи постійно працюють над пошуком найбільш вдалих термінів у своїх мовах, тому нерідко народжується одночасно декілька термінологічних одиниць на позначення одного поняття.

Нові терміни, як і вже давно існуючі, потребують систематизації і впорядкування. Перші кроки у цьому напрямі в межах ЄС вже було зроблено. Так, наприклад, термін *шв. EU:s integrationsförmåga* – *нім. Integrationsfähigkeit der EU* був запропонований для вжитку Європейським Парламентом в 2006 році замість *шв. absorptionsförmåga* –

нім. *Aufnahmefähigkeit* – *англ.* *absorption (absorptive) capacity*. Певний час ці терміни вживались паралельно в офіційних документах ЄС, проте зараз спостерігаємо тенденцію до витіснення більш раннього варіанта.

Серед заходів боротьби з небажаною синонімічною лексикою спостерігаємо зазначення “небажаний” та/або “застарілий” поряд з синонімами, наведеними в багатомовних словниках термінів Європейського Союзу, що обмежує поле застосування того чи іншого терміна.

Через притаманні термінологічній системі ЄС особливості термінотворення синонімія є важко викорінюваним явищем. Переважна більшість вчених, що займалися дослідженням термінології Європейського Союзу, зокрема Ж.-Р. де Гроот, М. Фішер, С. Шарчевіч, М. Байчич, К. М. Галкіна, в цьому контексті наголошують на тому, що слід обов’язково брати до уваги фактор багатомовності правової системи Європейського Союзу.

Джерела виникнення термінів ЄС є багатонаціональними [7:14], чим і зумовлена їх специфіка.

Проведене дослідження доводить, що наявність синонімічних термінологічних одиниць є хоч і небажаним, проте неминучим наслідком розвитку терміносистеми ЄС на цьому етапі.

Підсумовуючи можемо зазначити, що існування синонімів в термінологічній системі Європейського Союзу є далеко неоднозначним явищем.

Саме в їх подальшій систематизації та аналізі тенденцій функціонування і полягає завдання наших майбутніх досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Д'яков А. С. Основи термінотворення: семантичний та соціолінгвістичний аспекти / [А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько]. – К. : Видав. дім "KM Academia", 2000. – 218 с.
2. Косов А. В. Некоторые различия системной организации терминологии по сравнению с организацией общей лексики / А. В. Косов // Термин и слово : [Межвуз. сборник научных трудов]. – Горький : ГГУ, 1980. – С. 13–22.
3. Головин Б.Н. Лингвистические основы учения о терминах : [учеб. пособ. для филол. спец. вузов] / Борис Николаевич Головин, Рафаил Юрьевич Кобрин. – М. : Высш. шк., 1987. – 104 с.
4. Суперанская А.В. Общая терминология: Вопросы теории / [А.В. Суперанская, Н.В. Подольская, Н.В. Васильева]. – М. : Наука, 1989. – 246 с.
5. Рибак Н. Існування дублетних термінів як показник безперервного процесу творення термінології / Н. Рибак, Т. Рибак, Н. Хомик // Тези 4-ї Міжнародної наукової конференції ["Проблеми української науково-технічної термінології"], (грудень 1996). – Львів: Львівська політехніка, 1996. – С. 20–21.
6. Лейчик В.М. Культура термина [Электронный ресурс] / Владимир Моисеевич Лейчик // Речевое общение (Теоретические и прикладные аспекты речевого общения): Специализированный вестник КрасГУ. – Красноярск : КрасГУ, 2006. – Вып. 8–9 (16-17). – С. 163–167. – Режим доступа : http://library.krasu.ru/ft/ft/_articles/0113944.pdf.
7. Groot G.-R. de. Das Übersetzen juristischer Terminologie / Gerard-Rene de Groot, Reiner Schulze // Recht und Übersetzen. – Baden-Baden : Nomos Verlag, 1999. – S. 11–46.